

Noten

Het Tweede Burgermanifest

(1) Meer dan een eeuw lang oefenden de totalitaire ideologieën en vooral het kommunisme een enorme aantrekkingskracht uit op generaties intellectuelen in West-Europa. Het scheppen van een 'nieuwe mens' was het credo van tientallen en honderden schrijvers, denkers en leraars die ook na de nazi-koncentratiekampen en na het bekend raken van de terreur onder Stalin weigerden in te zien dat elke doktrine van de 'nieuwe mens' een suicidaire ideologie is die slechts leidt tot moord en doodslag. Over die aantrekkingskracht van de totalitaire ideologieën op de Franse intelligentia schreef *Bernard-Henry Lévy* een meeslepend boek, *Les Aventures de la Liberté*, Grasset, 1991.

(2) Uit het voorwoord bij de Nederlandse uitgave van *Karl R. Popper*, *De armoede van het historicisme*, Het Spectrum, 1974.

(3) De uitdrukkingen zijn van *Francis Fukuyama* in zijn boek *The End of History and The Last Man*, Macmillan, 1992. Fukuyama baseert zich bij het bekijken van de geschiedenis op de dialectiek van Hegel. De liberale democratie is de finale etappe in de competitie tussen verschillende vormen van maatschappelijke organisatie. De liberale democratie is volgens Fukuyama de ultieme vorm van sociale vormgeving, waarin geen kontradikties meer bestaan. M.a.w. de liberale democratie is 'het einde van de geschiedenis.' Waarom de mensheid in de 20ste eeuw de terreur van het nazisme en het stalinisme heeft moeten ondergaan kan in deze vizie moeilijk worden ingepast. Er bestond immers reeds een liberale democratie in het Duitsland van tussen de beide wereldoorlogen. Moet de geschiedenis niet anders bekeken worden? Is de geschiedkundige vooruitgang niet eerder een langzaam proces van vallen en opstaan? Een langzame ontwikkeling, waarbij de mens stilaan ontdekt welke waarden, welke instrumenten en welke maatschappelijke afspraken hem het best liggen, m.a.w. het meest in overeenstemming zijn met de menselijke natuur en derhalve ook de beste resultaten opleveren? Is het niet eerder zo dat het fascisme, het nazisme, het stalinisme juist de 'aberraties' zijn geweest van 'hervormers' die tegen de natuurlijke gang van zaken, m.a.w. tegen de menselijke natuur in 'geschiedenis' wilden maken? Eerder dan het vandaag te hebben over 'het einde van de geschiedenis', zou men wellicht eerder moeten praten over 'het (voorlopige) einde van zij die geschiedenis willen maken'?

(4) Zie hieromtrent het jongste boek van *Jean-François Revel*, *Le Regain Démocratique*, Fayard, 1992.

(5) Voorbeelden zijn de ettelijke 'spaarplannen' die de jongste jaren door de opeenvolgende regeringen werden uitgewerkt. Naast een aantal debudgetteringen en boekhoudkundige ingrepen, bestonden al deze plannen, op het zogenaamde St. Annaplan na, uit massale verhogingen van belastingen en sociale bijdragen. Het spaarplan van 1984 bestond hoofdzakelijk uit het inhouden van drie indexverhogingen, wat overeenkwam met een lastenverhoging van niet minder dan 120 miljard. In de voorbije jaren voerde de regering een aantal budgettaire aanpassingen door aan de begroting die telkens

voor meer dan de helft bestonden uit verhogingen van de inkomsten. In 1992 worden alweer bijna 60 miljard nieuwe lasten opgelegd, waaronder een algemene verhoging van de sociale bijdragen op de brutolonen met één procent. In geen enkel van deze spaarplannen of budgettaire bijstellingen wordt ook maar één aanzet gegeven tot het verminderen van de overheidsuitgaven, het afslanken van het overheidsapparaat of het wijzigen van geldverslindende uitgavenmekanismen.

(6) ACW-voorzitter *Theo Rombouts* verklaarde op vrijdag 20 december 1991 op een persconferentie te Brussel naar aanleiding van de voorstelling van het ACW-memorandum, 'de CVP mag niet principieel in de oppositie gaan. (...) Een sociale beweging als het ACW met zijn leden en zijn meer dan tweehonderdduizend vrijwilligerswerkers kan zich niet veroorloven gedurende langere tijd geen invloed te kunnen uitoefenen op de Vlaamse, nationale en zelfs Europese besluitvorming. (...) Mocht de CVP besluiten uit principe aan een oppositiekuur te beginnen, dan stelt zich een probleem (...)'.
(7) Deze versie over de val van het kristen-democratisch-liberaal kabinet Martens VI wordt bevestigd door de uitspraken van wijlen *Jef Houthuys*, geciteerd door Hugo De Ridder in zijn geruchtmakend boek *Omtrent Wilfried Martens*, Lannoo, 1991. Op de vraag hoe het kwam dat de regering Martens VI na twee jaar viel over de kwestie Happart, antwoordt Houthuys, '(...) Happart was slechts een voorwendsel. Begrotingsminister Verhofstadt was de echte schuldige. (...) De mensen aan de top van de vakbeweging die me tot dan toe gesteund hadden – al dan niet met tegenzin – begonnen steeds meer vragen te stellen. Robert D'Hondt in de eerste plaats, en ook Jean Hallet. Toen in september 1987 de rel rond de ziekenfondsen uitbrak en Verhofstadt voorstellen deed om ze te kortwieken en de privé-konkurrentie vrij spel te geven, begon zelfs de brave Bob Van den Heuvel te steigeren. (...) Hét beleid werd neoliberal gekleurd en vooral onze Waalse vrienden namen dat niet langer. De Vlamingen zijn gevolgd. Voor de regering werd de toestand onhoudbaar. Gerard Deprez van de PSC en minister Maystadt hebben zich dan wat harder opgesteld in de zaak-Happart. De regering is moeten opstappen.'

(8) Over de juiste invloed van de groep van Poupehan, zie *Hugo De Ridder*, 'Omtrent Wilfried Martens', Lannoo, 1991.
(9) De begrippen 'organisme' en 'organisatie' zijn ontleend aan *Friedrich A. Hayek*, 'Law, Legislation and Liberty', vol.1 'Rules and Order', Routledge & Kegan Paul, London and Henley, 1973. Hayek gebruikt niet graag de term 'organisme'. Hij spreekt eerder van de 'spontane orde' of 'kosmos'. De spontane orde zijn de instellingen in de gemeenschap, die niemand heeft uitgevonden of gecreëerd, maar die vanzelf zijn gegroeid: het gezin, de religie, de markt. Daartegenover plaatst hij de 'organisaties', de artificiële orde of 'taxis', de staat of de regering. Maatschappelijke problemen ontstaan juist, wanneer de 'organisaties', m.a.w. de staat, de overhand krijgt op de gemeenschap of de spontane orde en deze omknelt en overwoekert.

(10) Het begrip 'illegale' staat is ontleend aan het hierboven reeds aangehaalde boek van Jean-François Revel.

(11) Het individualisme, met name de overtuiging dat iedere mens drager is van een aantal onvervreemdbare rechten en vrijheden, stoelt op het eigendoms- of zelfbeschikkingsrecht. Iedere mens heeft het recht zelf te beschikken over zijn eigen geest, zijn eigen lichaam en de vruchten die hij met zijn

geest of lichaam voortbrengt. Hij heeft er a.h.w. een eigendomsrecht op. Dit eigendoms- of zelfbeschikkingsrecht werd voor het eerst duidelijk verwoord in 1690 door *John Locke* in zijn *Tweede Verhandeling over het Staatsbestuur*, Boom, 1988. (...) iedereen heeft zijn eigen persoon in eigendom. Hier heeft niemand anders recht op dan hijzelf. De arbeid van zijn lichaam en het werk van zijn handen, kunnen wij zeggen, is echt van hem. Al wat hij dan ook onttrekt aan de toestand waarin de natuur heeft voorzien en waarin zij het heeft gelaten, daarmee heeft hij zijn arbeid vermengd, en er iets mee verbonden dat van hem is, en daardoor maakt hij het tot zijn eigendom. Waar het door hem is onttrokken aan de gemeenschappelijke toestand waarin de natuur het heeft geplaatst, is er door deze arbeid iets aan toegevoegd dat het gemeenschappelijk recht van andere mensen uitsluit. Want daar deze arbeid het onbetwistbare eigendom van de arbeider is, kan niemand anders dan hij recht hebben op wat daarmee eenmaal verbonden is, althans waar genoeg is en men voor anderen gemeenschappelijk iets overlaat dat even goed is'. Over inhoud en draagwijdte van het individualisme, zie ook *Murray N. Rothbard*, *L'Éthique de la Liberté*, Belles Lettres, 1991.

(12) Volgens *Professor Wilfried De Wachter* van de KU-Leuven in een studie verschenen onder de titel *'Une nouvelle technique d'élection directe du gouvernement'*, Res Publica, 1992, nr. 1, heeft het kiezerskorps slechts bij vijf van de zestien wetgevende verkiezingen die sinds de tweede wereldoorlog werden gehouden, een zekere invloed uitgeoefend op de samenstelling van de regering. De Wachter pleit ervoor de kiezer rechtstreeks over de regeringssamenstelling te laten beslissen. In een eerste ronde zou gekozen worden tussen de verschillende kandidaten-eerste ministers voorgesteld door de onderscheiden politieke partijen. Bekomt geen van de kandidaten een absolute meerderheid, dan volgt er een tweede ronde tussen de beide best geplaatste kandidaten. Beiden moeten tijdens deze tweede ronde een volledige kabinetploeg en -programma voorstellen. De ploeg die het meeste stemmen haalt, wordt geïnstalleerd als regering.

(13) Over de invloed van het menselijk handelen op het dagelijks leven en het schril contrast met de beperkte macht van de burger in het politieke besluitvormingsproces, zie *Burgermanifest*, 1991.

(14) Naast de ministeriële verantwoordelijkheid moet ook de onverenigbaarheid tussen parlementslid en minister worden ingevoerd. Wil de afkeer van de burger voor de politiek ophouden, zullen de politici ook moeten leren voor zichzelf dezelfde regels toe te passen als diegene die gelden voor de burger zelf. In dit verband is het schrijnend dat de meeste Belgische parlementsliden nog steeds hardnekkig vasthouden aan het *fiscaal voorrecht*, waarbij slechts de helft van de parlementaire wedde aan belasting onderhevig is, een voorrecht dat hoe dan ook moet worden afgeschaft.

(15) In feite gaat het om het *subsidiariteitsbeginsel* dat de basis moet zijn van elke authentieke federale staat. Dit beginsel houdt in dat elk besluit zo lang en zo veel mogelijk genomen wordt op de onderste trap, de trede die zo dicht mogelijk bij de burger staat. Het is maar, wanneer het écht onafwendbaar is, dat het een 'hogere' niveau toekomt de beslissing te treffen. In de praktijk betekent dit, dat in plaats van de staat en zijn instellingen op te bouwen van boven naar onder en dus van de centrale staat naar de steden en gemeenten, er wordt vertrokken van onderuit, de steden en gemeenten, naar boven toe, de federale overheid. Zo gedefinieerd is federalisme het tegen-

overgestelde van centralisme en Jakobijnisme, of dit nu van de nationale staat of van een deelgebied uitgaat.

(16) Een vernietigende analyse over de werkzaamheden en de besluiten van de zogenaamde werkgroep van de 28 is te lezen in de meest recente publicatie van de *Coudenberg-groep*, 'In Naam van de Democratie', Roularta Books, 1991.

(17) Over de oorsprong, de natuur en de groei van de staat, zie *Bertrand de Jouvenel*, 'Du Pouvoir', Le Cheval ailé, 1945 (Hachette, 1972).

(18) Het nationalisme wordt een irrationele kracht van zodra het zich laat leiden tot een verheerlijking van het eigen ras, taal of volk. Het bejubelen van het eigen verleden, het bezingen van de 'volksgeest' zonder dewelke de mens geen ziel of geen identiteit zou hebben, het terugplooiën op de 'eigen' cultuur in plaats van 'de' cultuur, zoals de Franse kontrarevolutionairen of de Duitse romantici uit de 19de eeuw deden, zijn de wezenlijke kenmerken van een ziekelijk nationalisme, dat uiteindelijk uitmondt in een alles verzen-gend totalitarisme. Een vlammend essay hierover schreef *Alain Finkielkraut*, 'La Défaite de la Pensée', Gallimard, 1987.

(19) De moeilijkheden die gepaard gaan bij het omschakelen van een kommunistische diktatuur en een geplanifieerde economie naar een liberale democratie en een vrije markt mogen niet onderschat worden. Een overzicht van de specifieke problemen, waarmee elk van de Oosteuropese landen ter zake wordt gekonfronteerd, is terug te vinden bij *Guy Sorman*, 'Sortir du Socialisme', Fayard, 1990.

(20) Een goed overzicht van de mogelijkheden tot privatisering vindt men terug in *Emanuel S.Savas*, 'Privatizing the Public Sector', Chatham House Publishers, 1982 en *Jef Vuchelen en William Van Impe*, 'Privatisering, van macht naar markt', Standaard Uitgeverij, 1987.

(21) Volgens Francis Fukuyama in zijn hierboven reeds aangehaalde boek valt deze *ekologische beweging* in feite terug op de geschriften van Jean-Jacques Rousseau, de eerste moderne filosoof die het begrip 'voortgang' in twijfel trok. Telkens aan een aantal noden en behoeften van de mens is voldaan, komen nieuwe verlangens aan de oppervlakte, zogenaamde kunstmatige behoeften, die de mens uiteindelijk ongelukkig maken.

(22) Engeland en Holland zijn de eerste staten die er in de 17de en 18de eeuw tevens in slaagden de zogenaamde Malthusiaanse kringloop te doorbreken, m.a.w. ervoor te zorgen dat bij een groeiende bevolking ook de economische welvaart bleef toenemen. Volgens de studie van *Douglass C. North & Robert Paul Thomas*, 'The Rise of the Western World', Cambridge University Press, 1973, was dit te wijten aan de invoering in die periode van een nieuw arsenaal van eigendomsrechten in beide landen.

(23) Het voorbeeld van het *apartheidsregime in Zuid-Afrika* is ontleend aan het hierboven reeds geciteerde boek van Francis Fukuyama.

(24) Met het Mattheuseffect wordt gezinspeeld op het feit dat vele onderdelen van het sociaal beleid in België een averrechtse herverdeling met zich meebrengen. De rijken worden rijker, de armen armer. Een allesomvattende studie hieromtrent verscheen onder de leiding van *Professor Herman Deleeck*, 'Het Mattheuseffect, de ongelijke verdeling van de sociale overheidsuitgaven in België', Kluwer, 1983.

(25) Zie *Annie Neyts* in een toespraak die ze op 25 april 1992 te Brussel hield. 'Opnieuw onder het mom van de solidariteit worden nu resem's nieuwe inspanningen aan de bevolking opgelegd. Wat de meerderheidspartijen

niet schijnen te beseffen, is dat ze door hun optreden en door hun verklaringen begrippen als solidariteit als het ware ontwaarden, devaloriseren. Meer dan wat dan ook tast dit soort leugenachtigheid de essentie zelf van de democratie en van het maatschappelijk leven aan'.

(26) Een volledig overzicht van de abdikaties van de westerse democratie ten aanzien van het *islamitisch fundamentalisme* is terug te vinden in het hoger geciteerde boek van Jean-François Revel, *Le Regain Démocratique*. Revel haalt daarbij ook het geval Barreaux aan. Jean-Claude Barreaux werd door de Franse regering ontheven uit zijn functie als voorzitter van de *Office des migrations internationales*, omdat hij een boek had geschreven over de islam. Een voorval dat aantoont, dat de onverdraagzaamheid zo ver kan gaan, dat in een land met een liberale grondwet een ambtenaar kan worden ontslagen omdat hij geen eerbied zou hebben vertoont tegenover de islam en de Koran.

(27) Een uitzondering hierop vormt het werk van de Egyptische filosoof *Fouad Zakariya*, *'Laïcité ou Islamisme'*, Edit.la découverte, 1986.

(28) Over de opgang van de politieke democratie en de vrije markteconomie in de derde wereld, zie *Guy Sorman*, *'La nouvelle Richesse des Nations'*, Fayard, 1989 en *Mario Vargas Llosa*, *'De Cultuur van de Vrijheid'*, Meulenhoff, 1989.

(29) Over de betekenis van de wet en de rol van het recht, zie het hierboven aangehaalde boek van Friedrich A. Hayek.

(30) Het meest recente voorbeeld is het dekreet van 23 oktober 1991 dat de vrije scholen de verplichting oplegt *participatieraden* op te richten. In die raden moeten naast de inrichtende macht, de ouders en de 'lokale gemeenschap' ook vertegenwoordigers van het personeel zetelen. Maar die vertegenwoordigers van het personeel kunnen ingevolge artikel 20 van het dekreet enkel voorgedragen worden door de erkende vakbonden. Op die manier hoopt het ACV langs de vertegenwoordigers van de 'lokale gemeenschap' en van de personeelsleden de macht in de meeste vrije scholen in handen te krijgen.

(31) Max Gammon, een Britse fysicus lanceerde n.a.v. een studie over de gezondheidszorg in zijn land de *'theorie van de bureaukratische vervanging'*. Gammon stelde vast dat hoe meer aandacht, geld en wetgeving de politici aan deze sektor spendeerden, hoe meer de kwaliteit verminderde. In dat opzicht lijkt een bureaukratisch systeem op de zwarte gaten in het heelal, die tegelijkertijd energie opzuigen en inkrimpen. De verklaring voor dit feit is eenvoudig. Wanneer in de privé-sektor iets niet funktioneert dan stapt men er uiteindelijk van af. Men speelt tenslotte met zijn eigen geld. Wanneer in de publieke sektor een bepaald onderdeel van het beleid de verkeerde kant opgaat, dan zullen de voorstanders van deze politiek veeleer volhouden, dat het gebrek aan resultaten te wijten is aan het feit dat zij hun politiek niet ver genoeg hebben kunnen doordrijven en dus meer belastinggeld vragen (geciteerd door Alexandra Colen, *Scholen in syndikale greep*, Nucleus, 1992, nr. 3).

Het derde burgermanifest

(1) Bedoeld wordt de weigering van de voormalige Partij voor Vrijheid en Vooruitgang om deel te nemen aan een zogenaamd *driepartijkabinet*. Na de parlementsverkiezingen van 13 december 1987 opperde de toenmalige uittredende eerste-minister Wilfried Martens de mogelijkheid om een kabinet van socialisten, liberalen en christen-democraten te vormen. Na de parlementsverkiezingen van 24 november 1991 poogde ook Jean-Luc Dehaene een dergelijke regering samen te stellen. Die poging strandde echter op de onwil van de toenmalige informateur om de liberale eis van een fiscale en parafiscale stop in te willigen. Voor de liberalen is zo'n stop de enige waarborg om te verhinderen dat de druk van belastingen en sociale bijdragen in ons land blijft toenemen. Bovendien is die stop het enige middel om de politieke klasse in ons land ertoe te verplichten eindelijk maatschappelijke keuzen te maken, in plaats van de rekening maar te blijven doorschuiven naar de belastingbetalers.

(2) Net zoals bij de jongste gemeente- en parlementsverkiezingen in Nederland, brak ook in België bij de Europese verkiezingen een ouderen- of seniorenpartij door. *Waardig Ouder Worden* (WOW) haalde op 12 juni 1994 3,45 procent van de stemmen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1994 komen in verschillende steden en gemeenten zelfs twee ouderenpartijen op, WOW en AOV (*Algemeen Ouderenverbond Vlaanderen*).

(3) Stippen we in dit verband aan dat *de verzuiling en het groepsegoïsme* al bestonden vóór 1989. Het grote verschil is evenwel dat de zuilen zich voorheen niet openlijk een politieke rol toebedeelden en dat doen ze sindsdien wel. De zuilen noemen zich thans het 'maatschappelijk middenveld' en ze achten zichzelf onmisbaar bij het herstel van de verstoorde relatie tussen de burger en de politieke leiders. De zuilen komen er nu openlijk voor uit dat ze politieke macht en invloed beogen, dat ze bevoorrechte relaties wensen met politieke partijen die bereid zijn hun belangen te verdedigen, en dat ze slechts regeringen zullen dulden die deze belangen niet in de weg staan. Bij de verkiezingen van 12 juni 1994 voerden zij voor het eerst ook openlijk campagne tegen politieke partijen die van de strijd tegen de verzuiling een programmapunt hadden gemaakt. Een markant voorbeeld daarvan was de advertentie van de socialistische ziekenfondsen die gericht was tegen de sociale plannen van de Vlaamse liberalen en democraten.

(4) De resultaten van de studie van Benoît Drèze werden gepubliceerd in *De Standaard* en in *De Financieel Economische Tijd* van 24 augustus 1994.

(5) Het beeld is ontleend aan Marcel van Dam, *De opmars der dingen*, Balans, 1994.

(6) De cijfers zijn ontleend aan een document van 28 augustus 1992 van de *Coudenberg-groep*.

(7) Het boek van Simon Schama, *Burgers, een kroniek van de Franse revolutie*, Contact, 1989, bevat een boeiende beschrijving van het ontstaan van het 'burgerschap'.

(8) De 'Open brief aan alle liberalen' verscheen in *De Morgen* van 23 juli

1994 en was ondertekend door Luc Vanderkelen, hoofdredacteur van *De Nieuwe Gazet*. Hij schrijft: 'Eigenlijk wil Verhofstadt een open oorlog voeren met het hele sociale weefsel in Vlaanderen, dat moet worden vervangen door de individuele, niet-georganiseerde burger die voor zichzelf beslist... Verhofstadt zou moeten weten dat je een oorlog met Vlaanderens sociale weefsel niet kunt winnen. Hij had moeten weten dat deze organisaties het daar niet bij zouden laten zitten en hun leden wel zouden laten weten dat het naaikransje of de aerobic van de KAV of het kamp van de Chiro niet meer zouden kunnen met Verhofstadt...'

(9) De greep die de zuilen en hun pressiegroepen op het leven van de mensen hebben verkregen, herinnert aan een beroemde passage uit *De democratie in Amerika* (deel twee, boek vier, hoofdstuk zes) van Alexis de Tocqueville: 'Boven al deze individuen torent een enorm bevoogdend machtsapparaat, als enige instantie die hun welzijn garandeert en hen van de wieg tot het graf begeleidt. Het is allesomvattend, voorziet en regelt alles tot in de details, en wel met fluwelen handschoenen. Er zou een vergelijking gemaakt kunnen worden met de verhouding ouders-kinderen, als het zijn doel zou zijn de mensen tot mondigheid op te voeden. Het tegendeel is waar: het probeert de onderdanen hopeloos gefixeerd te houden in een staat van onmondigheid. Het stelt het op prijs dat zij een aangenaam leven hebben, mits hun gedachten en verlangens zich maar niet richten op iets anders dan hun welverzorgd bestaan. Het spant zich gaarne voor hun welvaren in, mits het zelf mag uitmaken waarin dat bestaat en het zelf de enige instantie blijft om dat welvaren tot stand te brengen.'

(10) Een indringende analyse van de oorzaken van de kolonisering van de staat door de pressie- en belangengroepen werd gemaakt door Friedrich A. Hayek in *Law, Legislation and Liberty*, vol. 3, 'Political Order of a Free People', Routledge & Kegan Paul, London and Henley, 1979, zie met name de hoofdstukken 12 en 13. Voor België verwijzen we naar het uitstekende boek van Frank Naert, *De uitgeperste democratie, lobby's in actie*, Davidsfonds, 1992.

(11) Uit de nota omschreven als 'een proeve van een regeringsprogramma op hoofdlijnen' door toenmalig informateur Wim Kok op 25 juli 1994 overgemaakt aan de fractievoorzitters en de waarnemende fractievoorzitters van PvdA, CDA, VVD en D66.

(12) Bedoeld worden de resoluties betreffende 'de nieuwe sociale zekerheid' die tijdens het VLD-congres van 18, 19 en 20 maart 1994 te Hasselt werden goedgekeurd.

(13) De vooruitzichten zijn éénduidig. Indien we in het jaar 2038 dezelfde pensioenen willen garanderen die vandaag worden uitgekeerd, dan zal het nodig zijn de bijdrage, die thans voor werknemer, werkgever en overheid samen 18,86 procent bedraagt, op te trekken tot niet minder dan 29,70 procent.

(14) De omvorming van het sociaal-zekerheidsstelsel tot een algemeen basisinkomen werd in België reeds overwogen door de voormalige Partij voor Vrijheid en Vooruitgang. Met name de mogelijkheid tot invoering van een

systeem van negatieve inkomstenbelasting (NIB) werd in overweging genomen, zoals dat werd omschreven en uitgewerkt door Marc Bienstman, *Pro-fijtbeginself en negatieve inkomstenbelastingen*, doctorale studie, RUG, faculteit Economie, 1979. Ook in de schoot van de Volksunie en bij Agalev werden reeds standpunten ontwikkeld die pleiten voor de invoering van zo'n basisinkomen. Voor Nederland kan worden verwezen naar het boven reeds vermelde boek van Marcel van Dam, die in het laatste hoofdstuk over 'de zelfverzorgingsstaat' een grondige hervorming van de sociale zekerheid voorstelt, die eveneens is gestoeld op de invoering van een basisinkomen ter hoogte van 50 procent van het huidige minimumloon. Dit basisinkomen zou geheel gefinancierd worden door een herallocatie van bestaande uitkeringen, premies en fiscale regelingen. Het minimumloon zou worden afgeschaft, daar het basisinkomen zou werken als een loonkostensubsidie. De deeltijdse arbeid zou daardoor sterk toenemen. Alle andere sociale verzekeringen zouden aanvullend zijn.

(15) Het beeld is ontleend aan de inleiding van Teddy Petersen bij 'Een literaire recensie' van Søren Kierkegaard uit 1846, opgenomen in Søren Kierkegaard, *Denken en zijn*, Boom, 1982.

(16) Mario Vargas Llosa, *De vis in het water, een autobiografie*, Meulenhoff, 1994.